

Operatie Balkan Storm

Jan Vermeersch

Stafmedewerker Oost-Europa SEVI

De oorlog op de Balkan duurt nu al drie jaar en heeft door de gebeurtenissen van de voorbije weken een nieuwe, misschien strategische wending gekregen. De beslissing om de Bosnische Serviërs naar de onderhandelingstafel te bombarderen, werd door de bloedige artillerie-aanval op Sarajevo, eind augustus, geactiveerd. Zij vloeit voort uit het mandaat van de VN, met name resolutie 836, waarbij aan 'regionale organisaties' toestemming wordt gegeven om de veiligheid van de door de VN-beschermde enclaves te garanderen. De NAVO is nu definitief partij in dit conflict, aangezien zij de grootste militaire actie sinds haar oprichting (in 1949) uitvoert, buiten het grondgebied van de verdragszone nota bene, zij het dan wel alleen in de lucht. Want dat laatste wil men vooral in Washington geweten hebben: het is niet de bedoeling dat NAVO-troepen ook op de grond zouden worden ingezet, tenzij dan om eventueel een minder hachelijke terugtrekking van de VN-soldaten mogelijk te maken. De Amerikaanse publieke opinie - en wellicht ook de Europese publieke opinie - is daar vandaag, net zoals gisteren, allerminst voor te vinden.

De poging om het Bosnisch-Servisch geschut rond Sarajevo en elders in Bosnië vanuit de lucht onschadelijk te maken, is ook in de publieke opinie bij ons goed onthaald. De emotie is begrijpelijk. Na drie jaar oorlog en na de lijdzame en mensonterende manier waarop de VN de zogenaamde 'veilige havens' Srebrenica en Zepa in handen diende te laten van de Bosnische Serviërs, komt de vaststelling dat de internationale gemeenschap eindelijk van enige daadkracht en macht blijk geeft allerminst te vroeg. Diplomatie zonder tanden werkt op de duur niet meer. Niemand kan ontkennen dat Radovan Karadzic en zijn trawanten in het spoor lopen van het soort rechts-extremistische politici die zeer opportuun van elke mogelijkheid gebruik maken om voor-

deel te boeken. Daartegen helpt - dat is gebleken - in deze fase van de oorlog alleen een korte maar efficiënte militaire actie. Daarmee is in theorie geen militaire oplossing voor het conflict in de maak, maar kan de aanzet worden gegeven voor een onderhandelde diplomatieke oplossing: een politieke dialoog met alle partijen in Bosnië, op grond van een nieuw vredesplan van de Kontaktgroep, gekoppeld aan de formele erkenning van Bosnië door Servië en de opschorting van de sancties tegen dat land.

Legt men verder zijn of haar oor te luisteren bij dezelfde publieke opinie, dan kan men drie vragen én bekommernissen opvangen m.b.t. de Bosnische oorlog. De eerste vraag luidt: waarom heeft het in hemelsnaam zo lang geduurd vooral eer de internationale gemeenschap deze vuist kon maken? De tweede vraag luidt vervolgens: hoe lang gaat de oorlog op de Balkan nog duren? En drie: hoe gevaarlijk is de situatie op de Balkan voor de veiligheid van ons allemaal? Achter de vragen twee en drie zit bij veel mensen de vaag-symbolische herinnering dat het in 1914 ook allemaal in Sarajevo is begonnen, en de wetenschap dat daar twee oorlogen van een ongekende barbaarsheid zijn uit voortgekomen.

De eerste vraag valt wellicht nog het gemakkelijkst te beantwoorden. Algemeen aanvaard is vandaag immers de vaststelling dat de internationale gemeenschap allerminst adequaat heeft gereageerd op het einde van de bipolaire situatie in de wereld én het feit dat allerhande dictators, kwakzalvers en politieke onderwereldfiguren van die nieuwe situatie pogen te profiteren om zelf een stukje 'orde' in de wereld te herstellen. Met Saddam Hoessein en de inval in Koeweit kwam die reactie er nochtans snel, omdat Amerikaanse geopolitieke en economische belangen in het spel waren en de VS hun leiderschap in de wereld (voor deze welbepaalde situatie) wensten te

gebruiken. Op de Balkan, en bij afwezigheid van dergelijke prioritaire belangen, kwam die reactie er veel trager, deels ook uit onvermogen om de consequentie van de ontbinding van het voormalige Joegoslavië correct in te schatten, maar vooral door het gemis aan een goed functionerende internationale organisatie met grote bevoegdheden en aangepaste middelen en mandaten, een sterke VN dus.

Zoals iedereen weet is de VN slechts zo sterk als de voornaamste lidstaten van die organisatie het toelaten. Het is die realiteit die n.a.v. de Bosnische oorlog pijnlijk aan het licht kwam. Aan de wil om om de VN sneller tot een slagkrachtige en invloedrijke organisatie uit te bouwen, heeft het ontbroken. Van de Amerikanen, die de grootste financier van de VN zijn, mag dat niet verbazen. Een belangrijke stroming binnen de Republikeinse Partij wil zich distancieren van elk buitenland dat geen economisch belang dient en wil geen Amerikaanse bijdrage aan vredesmacht die niet onder Amerikaans bevel staan. President Clinton heeft daarmee rekening te houden. Cruciaal is echter de rol van de grote Europese lidstaten van de VN - vooral Groot-Brittannië en Frankrijk - die zich rijkelijk laat realiseerden dat men zich in een situatie van afnemend en selectief Amerikaans leiderschap bevindt, waarbij in toenemende mate aan de Europeanen zelf een politieke, budgettaire en humanitaire prijs zal worden gevraagd voor het beheren van conflicten op het continent. Dat is oorzaak voor het zwakke Europese optreden inzake Bosnië. De Europese Unie beschikte niet over de instrumenten voor een efficiënte politiek ter zake.

De gebeurtenissen van de laatste weken bevestigen overigens deze visie. Immers, de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de hardere opstelling van Amerikanen én Europeanen t.o.v. de Bosnische Serviërs grotendeels door de Amerikanen is geïnspireerd en geregisseerd ('Holbroke was here', zoals de Amerikaanse kranten schreven). Washington heeft, om redenen die nog niet geheel duidelijk zijn, beslist van plotseling enig leiderschap te laten gelden. Zij heeft haar betrokkenheid bij het conflict aanzienlijk verhoogd, ondermeer - zo lijkt het - om meer islamitische betrokkenheid in dit (en andere) conflict(en) te

weren én nadat zij een beter bewapende bondgenoot - Kroatië - met succes in stelling had gebracht. Vanwege dat laatste minimaliseerde Washington in de VN-Veiligheidsraad de Kroatische misdaden bij de herovering van de Krajina en liet zij de verse grenzen meteen in haar nieuwe vredesplan vastleggen. Daarna werd de Amerikaanse regie verstoord door de terreinwinst van de Bosnische Kroaten en moslims en het feit dat Tudjman aan de uitvoering van zijn geheime agenda lijkt begonnen te zijn. Daarmee zijn we bij de tweede vraag ('hoe lang gaat de oorlog nog duren') aanbeland.

De Amerikanen hebben nooit veel begrepen van de Balkan. Zeldzaam zijn zij, zoals Warren Zimmermann (ex-diplomaat in Belgrado), die de catastrofale ontbinding van ex-Joegoslavië en de gevaren van het extreme nationalisme correct weten in te schatten. Zo kreeg men begin september de indruk dat de Amerikanen plotseling in de waan verkeerden dat men dit conflict snel en duurzaam vanuit de lucht kan beëindigen. Daar heeft men, in militaire kringen, jaren anders over gedacht. Het betreft een dodelijke illusie, waar de Europeanen hun bondgenoten zo snel als mogelijk moeten van af helpen. Ironisch genoeg heeft de werkelijkheid deze illusie intussen reeds de grond ingeboord, aangezien door de terreinveroveringen van de Bosnische Kroaten en moslims de kaart van Bosnië duidelijk niet vanuit de lucht, maar vanop de grond wordt hertekend.

De oorlog in Bosnië kan echter slechts duurzaam gestopt worden door multilaterale onderhandelingen. De bombardementen, bedoeld om snel een diplomatieke oplossing te forceren, hebben aan de Bosnische moslims en vooral aan de Kroatische president Tudjman toegelaten om een nieuwe militaire oplossing in de praktijk te brengen. Aan de duurzaamheid van die oplossing mag worden getwijfeld. Een nieuwe reeks etnische zuiveringen en mono-etnische oplossingen is in de maak. Daarom is het belangrijk te beseffen dat de NAVO geen oorlog voert in Bosnië. Zij handelt conform aan een mandaat van de VN, die verder de intentie moet hebben om in dit conflict te bemiddelen en politieke oplossingen mogelijk te maken. Daarvoor is er een consensus en een concept nodig, én een finan-

cieel engagement om een voldoende grote VN-macht verder in het gebied te stationeren.

De diplomaten moeten zich daarbij buigen over twee vragen. Primo, hoe gaat men de leefbaarheid van de rompstaat Bosnië garanderen, ook al blijkt Sarajevo medio september een groter deel van Bosnië te controleren? Immers, het is zonneklaar dat Servië en Kroatië in de toekomst op de loer zullen blijven liggen om niet alleen de 'geconfedereerde' Servische en Kroatische delen van Bosnië te annexeren, maar ook geheel Bosnië in te palmen. Per slot van rekening hebben Milosevic en Tudjman daarover reeds eerder afspraken gemaakt. Secundo, wat met Sarajevo, een multinationale stad, waar Radovan Karadzic van heeft gezegd dat zij er wat hem betreft zal uitzien zoals Berlijn voor 1989; en dus ommuurd, bewapend en confrontationeel? Iedereen weet hoeveel Berlijn aan de internationale gemeenschap heeft gekost en welke (in)spanningen daarmee gepaard gingen.

Beter is dus aan te nemen dat de vrede in Bosnië misschien nog tamelijk snel kan worden getekend, maar dat de ondertekenaars daarvan mensen zijn 'die men normaal niet inviteert voor de lunch' (Carl Bildt) en die nog vele jaren van op het terrein - door VN-soldaten - in de gaten moeten worden gehouden. Dat geldt voor een ijsskoude machtspoliticus als Milosevic, maar ook voor een beenharde nationalist als Tudjman. Wie gelooft dat duurzame oplossingen voor dit conflict alleen door (of met steun van) de Kroatische infanterie kunnen worden waargemaakt, snapt geen snars van dit conflict. Daarom moeten de Europeanen en de Amerikanen voorrekenen hoeveel blauwhelmen - 25.000, 50.000? - nodig zijn en blijven als garantie voor een onafhankelijk Bosnië.

De derde vraag ten slotte, die wil peilen naar de gevaarfactor van deze Balkan-oorlog, is door de bombardementen voorlopig niet wezenlijk veranderd. Deze oorlog draagt nog altijd de kiemen van een verdere escalatie in het gebied in zich, maar vormt op korte termijn geen wezen-

lijke bedreiging voor de stabiliteit en de veiligheid van het hele continent. We bevinden ons niet in 1914 of in 1938, zoals Dominique Moisi in de *Financial Times* heeft beklemtoond. De politieke leiding van de Servische Republiek, Milosevic dus, die deze oorlog in Bosnië heeft geïntroduceerd en er thans de schade van tracht te beperken, beschikt niet over de middelen, militair en economisch, om dit conflict te internationaliseren. Het verstand lijkt teruggekeerd in Belgrado. Belangrijker nog is, dat, anders dan in 1914 en tijdens het interbellum, er op dit ogenblik geen Europese grootmachten zijn die de Balkan-kwestie aangrijpen voor politiek, economisch of militair voordeel. De multinationale benadering overheerst nog steeds. Instellingen zoals de VN, de NAVO en de Europese Unie mogen dan niet optimaal functioneren, ze worden voorlopig niet met desintegratie bedreigd en zij mogen verder in staat worden geacht om het conflict minimaal te kunnen indammen.

Het gevaar van de Bosnische oorlog is op korte termijn dan ook niet-militair. Veel reëler is de voorbeeldfunctie die dit conflict heeft voor allerhande nationalistische partijen die bij de norm- en waardenvervaling in de Balkan garen trachten te spinnen. Het duidelijkst is dat in Rusland, waar de nationalistische rechterzijde deze kwestie als een katalysator beschouwt voor het succes van een rechts-nationalistische ontwikkeling in de Russische politiek. Ook in andere delen van Oost-Europa, waar nog menige minderheid woont en menige grens - zoals in de Balkan - willekeurig is getrokken, voelen politieke elites zich bedreigd en oriënteren zij de economische en sociale onzekerheid van de mensen naar nationalistische issues. Daarbij kunnen zij zich inspireren, voor de oplossing van minderheden- en territoriale kwesties, aan methodes die in deze Balkan-oorlog lijken te lonen, d.w.z. met geweld nieuwe grenzen afdwingen, waarbij de waarden van de consensus, het wederzijds belang en de multi-etnische oplossing volstrekt verloren gaan.